

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOYIY RIVOJLANISHI AMALIYOTI

Sharipova Nodira Botir qizi

CHDPU Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy rivojlanishi bosqichlari, ijtimoiy rivojlantirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti tajribasini o'rganish masalalari bayon etilgan.

Ta'riflab o'tilgan tafsiflar bolalarning ijtimoiy rivojlanishida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachi pedagoglarining ish faoliyati tajribalarini o'rganish tufayli yoritildi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy, faoliyati, rivojlanish, bosqich, tajriba, muloqot, omil, yetakchi, oila, tarbiya.

KIRISH

Har qanday jamiyat taraqqiyotida, fan-texnika va ishlab chiqarishning keskin rivojlanishi va olib borilayotgan keng ko'lamli ijtimoiy-ma'naviy islohotlar, – jamiyat talablariga javob bera oluvchi shaxsni tarbiyalash, kelajak poydevori bo'lgan, har jihatdan mas'uliyatli, ma'naviy yetuk, bir so'z bilan aytganda jamiyat taraqqiyoti uchun munosib hissa qo'sha oladigan yoshlarni tarbiyalash masalasi dolzarb masalalardan biridir.

Bolalarning shaxs sifatida shakllanishida ijtimoiy institutlarning ro'li beqiyos bo'lib, ularsiz yosh avlodni jismonan soglom, ma'naviy yetuk, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga muhabbat ruhida tarbiyalab bo'lmaydi. Maktabgacha ta'lim tizimi uygun rivojlangan shaxsni shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi, chunki maktabgacha yoshdagi bolaga singdirilgan bilim va qadriyatlar uning kelgusidagi butun hayotini belgilab beradi.

Maktabgacha yosh-shaxsning dastlabki kamol topish davridir. Har bir bola shaxsining rivojlanishi, jumladan ijtimoiy rivojlanishida oila bilan bir qatorda maktabgacha ta'lim tashkiloti yetakchi ro'l o'ynaydi.

MAVZUGA OID IZLANISHLAR TAHLILI

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy rivojlanishida nimalarga e'tibor berish lozim?

Ijtimoiy rivojlanish kattalar yordamida amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, kattalar bilan muloqot paytida bola qoidalar asosida yashashni boshlaydi, o'z manfaatlari va suhbatdoshlarining manfaatlarini hisobga olishga harakat qiladi, o'ziga xos xulq-atvor normalarini qabul qiladi. Bolaning kommunikativ tajribasining asosiy manbai oila bo'lib, ota-ona bolaga atrofdagi tengdoshlari bilan muloqot qilish qoidalari boyicha bilim, ko'nikma va tajribani namoyish etadi. Bola oz navbatida ko'rgan narsasiga taqlid qiladi, undan nusxa ko'chiradi.

Ushbu tajribadan foydalangan holda bolalar o'zlarining kichkina dunyosida bir-birlari bilan muloqot qilishni o'rganadilar.

Ma'lumki shaxs tugilmaydi, balki shakllanadi. Har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishda muloqot yetakchi ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ota-onalar

bolaning boshqa odamlar bilan aloqa ornatish qobiliyatiga yetarlicha e`tibor berishlari kerak.

Maktabgacha yosh davrida bolaning ijtimoiy rivojlanish bosqichlari:

1. Tugilgandan olti oygacha.

Go`dak kattalar yordamida aloqa asoslarini o`rganadi, yuz ifodalari va harakatlari, tovushlar kabi aloqa vositalaridan foydalanadi.

2. Olti oydan ikki yoshgacha. Bu davrda bola predmetli faoliyat orqali kattalar bilan aloqani namoyon qiladi. Bola tez-tez ota-onasining yordamiga muhtoj, u nimanidir so`raydi, qo`shma harakatlar qiladi.

3. Uchunchi yoshdan to`rt yoshgacha. Ushbu yosh davrida bola o`z tengdoshlari jamoasida muloqot qilishni xohlaydi. Tengdoshlari muhitiga kirib borib bola uning meyyorlari va qoidalarini qabul qiladi va unga moslashib boradi.

Bunda ota-onalar va kattalar bolaga faol yordamchi bo`lishadi: boshqalarning o`yinchoqlarini olish yaxshi emasligi, o`rtoqlari bilan do`stlashish va ularni hafa qilmaslik kerakligi, qanday qilib odobli bola bo`lish kerakligini haqida aytishadi.

4. To`rt yoshdan besh yoshgacha. Bu yosh davri bola dunyodagi hamma narsalar haqida cheksiz savollar berishi bilan ajralib turadi. Bolaning nutqi muloqotning asosiy usuliga aylanadi. Bola kattalar bilan ma`lumot almashadi va atrofdagi dunyo hodisalarini muhokama qiladi.

5. Olti yoshdan yeti yoshgacha. Bu yoshga kelib bolaning muloqoti shaxsiy shaklga ega bo`ladi. Bola ijtimoiy munosabatlarning 30 foizi tengdoshlari bilan bo`ladi. Bolalar o`zlarini tutishning ba`zi usullari tengdoshlari uchuun maqbul, ba`zilari ma`qul emasligini anglaydilar. Boshqa odamlarning fikrlari to`grisida tobora ko`proq xabardor bo`lishlari bilan bolalar ijtimoiy jihatdan maqbul yo`l tutishga intilishadi.

Bolaning to`laqonli shakllanishi ko`p jihatdan ijtimoiy muhitning o`ziga hos xususiyatlariga, ota-onalarning shaxsiy xususiyatlariga bogliq bo`lib, ular bolalarning shaxsiyatini shakllantirish uchun eng muhim na`muna bo`lib xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bola ijtimoiylashuviga ta`sir etuvchi omillar:

oila;

bolalar bogchasi;

bolalar muassasalari;(to`garaklar, studiyalar)

tabiat;

tarbiya.

Bularning barchasi bolaning ijtimoiy muhitini tashkil qiladi.

NATIJA VA MULOHAZALAR

Maktabgacha ta`lim tashkiloti bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga qanday ta`sir qiladi?

Maktabgacha ta`lim tashkilotida ijtimoiy shakllantiruvchi maxsus muhitning yaratilganligi;

bolalarning tengdoshlari va kattalar bilan uyushgan muloqotning mavjudligi;

o`yin, mehnat va o`quv tarbiyaviy faoliyatning tashkil etilgani;

didaktik qo`llanmalar va o`quv jihozlarining mavjudligi.

Bu shartlarning barchasi bir vaqtning o`zida maktabgacha yoshdagi bolaning intensiv bilim olishi, ijodiy rivojlanishini ta`minlash bilan birga ijtimoiy ahamiyatga ega shaxsiy hususiyatlarini shakllantirishni ta`minlaydi va bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga ijobiy ta`sir ko`rsatadi. Bolalar bogchasiga bormaydigan bola uchun yuqoridagi barcha rivojlanish omillarining kombinatsiyasini tashkil qilish oson bo`lmaydi.

Maktabgacha yosh davrida ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlantirish bolaning hayotdagi faoliyatiga ijobiy ta`sir ko`rsatadi. Odamlar bilan oson muloqot qilish, ularni tushunishga urinish, hamdardlik bildirish, yordam berish bilan namoyon bo`ladigan umumiy yaxshi odob-axloqlar ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlantirishning eng muhim ko`rsatkichlaridir. Shuningdek bolaning o`z ehtiyojlari haqida gapirishi, maqsadni to`gri qo`yish va unga erishish qobiliyati ham ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlantirishning yana bir muhim jihatidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlanishi bo`yicha tavsiyalar:

1. Farzandingiz bilan suhbatlashib turing.
2. Farzandingizni e`tiborli bo`lishga o`rgating. Bolaga boshqa odamlarga ham e`tiborli bo`lishini, ularning ham o`z ehtiyojlari, istak –hoxishlari borligini tushuntiring. (bola hudbin bo`lib tarbiyalanmasligi kerak)
3. Farzandingizga mehrlil bo`ling. Farzand tarbiyasida adolatli bo`ling. Bunda bolani o`rab turgan muhit mehrga, e`tiborga va tinchlikka to`la bo`lsin.
4. Farzandingizga o`yinchoqlari bilan bo`lishishni o`rgating. Bu unga tezroq do`stlar orttirishga yordam beradi.
5. Farzandingiz uchun ijtimoiy doirani yarating. Uyda, bolalar o`yin maydonchalarida, bolalar bogchasida tengdoshlari bilan muloqot oqnatishiga yordam bering.
6. Bolangizning yaxshi hulq-atvorini maqtang. E`tiborni boladagi yaxshi xislatlarni rivojlantirishga qarating, shunda bola tabiatida yomon xislatlarga o`rin qolmaydi.
7. Bolangizni o`zaro yordam va e`tiborga o`rgating. Bolaning hayotidagi vaziyatlarni tez-tez muhokama qiling: shu bilan u axloq asoslarini o`rganadi.
8. Maxsus ehtiyojga ega tengdoshlariga nisbatan bolalarning hamdardligini rivojlantiring.
9. Boshqalarga nisbatan umumiy hurmat tuyg`usini rag`batlantiring. Bolalarga o'z jamoalarining barcha a'zolarini qabul qilishlari va hurmat qilishlari to'g'risida doimiy ravishda muloqot qiling.

Bolalik inson hayotidagi o`ziga xos davr bo`lib, bu davrda bola nafaqat jismonan o`sadi balki shaxs sifatida shakllanadi: bola o`zi yashaydigan va rivojlanadigan jamiyatning an`analari, qadriyatlarini, madaniyatini qabul qiladi, bilimlarni egallaydi va shaxs sifatida shakllanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Социальное воспитание дошкольников Брест БрГУ имени А.С. Пушкина 2018г
2. Tarbiya / ota-onalar va murabbiylar uchun ensiklopediya. Tuzuvchi: M.N.Aminov. Mas'ul muhar. A.Majidov. – Toshkent: «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2010 y.
3. Z.S.Teshabayeva “Bolangiz bogchaga tayyormi” uslubiy qo‘llanma T: MALIK PRINT 2020 y
4. Sobirovna, T. Z. (2023). IJTIMOY PEDAGOGNING OILA BILAN ISH YURITISHI SHAKLLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 34(2), 33-34b.
5. Фаусек Юлия Ивановна Юлия Фаусек: Детский сад Монтессори. Редактор: Савушкин С. Н.Издательство: Карапуз, 2011 г
6. Egamberdieva N.M. Ijtimoiy pedagogika. Toshkent: A.Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009 y.